

Posudek vedoucího na diplomovou práci

Radomyr Mokryk: *Hnutí na obranu lidských práv v Československu a na Ukrajině na konci sedmdesátých let 20. století*, FF UK, Praha 2017, 90 s.

Vznik a odevzdání diplomové práce neměly standardní průběh. R. Mokryk práci odevzdal, aniž by měl k tomu můj souhlas a aniž bych měl možnost práci připomínkovat. S její podobou proto nemohu být spokojen.

Student si předsevzal porovnat disidentské hnutí v Československu a na Ukrajině. Ukrajinskou helsinskou skupinu (UHS) se rozhodl srovnávat s Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Na příkladu těchto dvou uskupení se chtěl pokusit jednak srovnat programové zaměření disentu v obou prostředích, jednak porovnat sociální původ, životní zkušenosti a motivace jejich čelných představitelů.

Výsledek je však velmi rozpačitý. Komparativní metoda vyžaduje pojmovou preciznost a přesné stanovení badatelských otázek. Obojí však práci R. Mokryka schází. Badatelský záměr formulovaný v úvodu se tak spokojuje jen se „srovnáním dvou zemí a jejich lidskoprávních hnutí z různých úhlů pohledu“.

Přestože práce pojednává o hnutích, jejichž vznik podnítilo akceptování zásady nedotknutelnosti lidských práv ze strany SSSR a jeho spojenců, zachází R. Mokryk i s definicí lidských práv dosti volně a povrchně. Spokojuje se jen s konstatováním, že socialistické země měly „naprosto opačné chápání“ těchto práv a že „zájmy jedince“ pro ně nebyly na rozdíl od demokratických zemí tak „důležité jako prospěch státu a věc socialismu“. Rozdíly v pojetí těchto práv dělí poněkud jednoduše na „západní“ a „východní“.

V následující kapitole autor na základě sekundární literatury stručně charakterizuje společenské a politické poměry v ČSSR a na sovětské Ukrajině v 70. letech. Situace v obou zemích je vylíčena poměrně výstižně a adekvátně jsou pojmenovány také rozdíly mezi oběma prostředími. Následující kapitola věnovaná helsinskému procesu však již tolik zdařilá není. Plochý a tendenční výklad se odkazuje v zásadě jen na jediný zdroj, práci Daniela C. Thomase „Helsinský efekt“.

Na jediném zdroji jsou také založeny Kapitoly o vývoji obou hnutí. R. Mokryk přitom podnikl velmi cenné rozhovory s pamětníky disidentských aktivit, ty jsou však v textu využity spíše sporadicky.

V těchto kapitolách autor dochází asi k nejdůležitějšímu závěru, že specifikou disidentského hnutí na Ukrajině byl jeho ústřední zájem o národnostní otázku a otázku ukrajinské státní suverenity. Obě kapitoly jsou však opět málo analyticky uchopené, obsahují řadu nedomyšlených tvrzení a protimluvů. Například autor často opakuje tezi, že lidská práva představovala pro ukrajinské disidenty pouze záminku k tomu, aby se zabývali nacionální otázkou. Přitom bez dalších argumentů tvrdí, že lidská práva byla pro ukrajinskou helsinskou skupinu „primárním úkolem“. Ponechává ovšem překvapivě stranou, že VONS i UHS byla společná nejen otázka lidských práv, ale také strategie požadovat na režimu dodržování jeho vlastních zákonů, což se v SSSR týkalo i velmi velkoryse deklarovaných nacionálních práv nebo suverenity sovětských republik. V kapitole o VONSu se R. Mokryk jen minimálně věnuje Chartě 77. Přitom je patrné, že UHS, pokud jde o program a činnost, není možné srovnávat jen s úžejí zaměřeným VONS, jelikož ukrajinská skupina plnila ve svém prostředí úlohu obou československých disidentských platforem.

Mokrykův pokus o komparaci je nedotažený. Jednak nespecifikuje přesně oba srovnávané fenomény a jednak si nestanovuje jasně, co chce vlastně srovnávat. Implicitně čtenář může tušit, že ukrajinská skupina se nemohla VONS vyrovnat v úrovni argumentace, která byla u VONS po právní stránce zcela korektní a použitelná v právním jednání. Z určitostí to však říci nelze, protože charakter textů produkovaných ukrajinskou skupinou není v Mokrykově textu dostatečně objasněn.

Polovinu své práce pak autor věnoval životopisným medailonům některých ukrajinských a československých disidentů, kteří se angažovali ve sledovaných uskupeních. Tyto drobné biografie jsou jistě zajímavé, zejména pokud jde o ukrajinské disidenty. Ovšem zpracování a účelnost životopisných črt jsou sporné. Autor v každé z biografii vychází prakticky pouze z jednoho zdroje, kterým je vlastní životopis dotyčného nebo autobiografický rozhovor. Tvrzení v těchto textech obsažená přejímá nekriticky a nekonfrontuje je s jiným pramenem nebo se sekundární literaturou. Jednotlivé životní osudy autora neinspirují k podstatným otázkám. Autor také vůbec nevysvětlil kritéria, podle nichž jednotlivé osobnosti do svého výběru zařadil. To samozřejmě vzbuzuje pochyby o využitelnosti těchto medailonů pro jakési kolektivní biografie, které by se daly vzájemně srovnávat.

Komparace, kterou Mokryk provádí v závěru práce, je velmi stručná a povrchní. Čtenář se může dozvědět jen to, co již patrně věděl před přečtením práce, nebo co zjevně vyplývalo z uvedených biografii: československé (respektive české) prostředí bylo odlišné od

ukrajinského, pokud jde o nedávnou historickou zkušenost a sociální a ekonomické poměry; podmínky pro působení disentu byly na sovětské Ukrajině ještě tvrdší než v ČSSR; českoslovenští disidenti – tedy alespoň Mokrykem vybraní – byli příslušníci středních vzdělaných vrstev, zatímco v práci zmínění ukrajínští disidenti byli vesměs rolnického původu. Část ukrajinských disidentů podobně jako část disidentů v ČSSR byla vyloučena ze strany, část, tak jako v Československu, neměla s komunistickou stranou nikdy nic společného.

Autor měl díky dokonalé znalosti obou jazyků i prostředí skvělé předpoklady pro zpracování nevšedního, pro pochopení fenoménu disentu v pozdně socialistických režimech východního bloku závažného tématu. Bohužel však této příležitosti nevyužil.

R. Mokryk, který pochází z Ukrajiny, udivuje svou skvělou znalostí českého jazyka. Na studenta, pro něhož čeština není mateřským jazykem, jsem přesto nehodlal klást přehnané stylistické nároky. Ostatně v této práci dokázal, že i v písemném projevu je schopen dosáhnout v češtině velice slušné jazykové úrovně. Avšak o pravopisné, stylistické i formální stránce platí totéž co o stránce obsahové: práce je i v tomto směru nedotažená a obsahuje naprosto zbytečné chyby, které by šlo pečlivým čtením a korekturou snadno odstranit. Nedbalost je patrná i na poznámkovém aparátu. To vše dále snižuje celkový dojem z Mokrykovy práce, která je tak nejen nedomyšlená, povrchní a plná nelogičností ve výkladu, ale také na první pohled po formální stránce odbytá.

Z toho důvodu nemohu práci doporučit k obhajobě.

V Praze, 23. ledna 2017

PhDr. Ondřej Vojtěchovský, Ph.D.